

Asia: VN/34515/2024

Kommentointipyyntö: Sivistyksestä suunta Suomelle - Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio vuoteen 2040

1. Suomi on sivistyksen, demokratian ja tieteen vapauden edelläkävijä.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Tavoite on perusteltu ja vastaa hyvin vision otsikkoon. Koska teksti on kirjoitettu koko Suomen ja koko tiedeyhteisön näkökulmasta, olisi johdonmukaista tunnistaa tutkimuslaitokset korkeakouluihin rinnastettavana osana tavoitteen toteuttajia.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Toimenpidesuosituksissa varautuminen ja kriittinen osaaminen on kirjoitettu yksinomaan korkeakoulujen näkökulmasta. Tutkimuslaitokset ovat kuitenkin keskeinen osa yhteiskunnan kriittistä tietoinfrastruktuuria. Esitämme, että tutkimuslaitokset mainitaan varautumista koskevissa toimenpiteissä tasavertaisina korkeakoulujen rinnalla.

2. Koulutus kuuluu kaikille ja mahdollisuuksia lisätään erityisesti nuorille.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Tavoite on tärkeä yhteiskunnallisesti. Ilmatieteen laitoksen näkökulmasta merkityksellistä on erityisesti korkeakoulutetun T&K-henkilöstön saatavuus luonnontieteissä ja tekniikassa.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Toimenpidesuosituksissa on perusteltua, että tarkastelu ulottuu korkeakoulusektorin ulkopuolelle. Samalla olisi johdonmukaista tunnistaa myös korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten jo olemassa oleva yhteistyö opetuksessa ja tutkijankoulutuksessa sekä vahvistaa sitä. Ehdotamme toimenpidekokonaisuuteen lisäystä: "Kehitetään korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteistyötä opetuksessa ja tutkijankoulutuksessa koulutuksen laadun, työelämärelevanssin ja resurssien tehokkaan käytön vahvistamiseksi."

3. Luovat osaajat ja kunnianhimoinen tutkimustoiminta uudistavat yhteiskuntaa.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Tavoite on muotoiltu kansallisesti, mutta toimenpidesuositukset on kirjoitettu niin, että vaikutukset kohdistuvat pääosin korkeakoulusektoriin. Johdonmukaisuuden vuoksi olisi tärkeää, että toimenpidesuositusten logiikka heijastaa tavoitteen kansallista luonnetta — tavoitteiden saavuttaminen edellyttää korkeakoulujen lisäksi koko TKI-kentän panosta, erityisesti tutkimuslaitosten.

Visiossa puhutaan paljon tutkimuksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta, mutta tunnistettu vaikuttavuuden malli on pitkälti korkeakoulujen — tutkimuksesta innovaatioon ja siitä sovellukseen. Osa Ilmatieteen laitoksen tutkimuksesta muuttuu tämän mallin lisäksi yhteiskunnalliseksi vaikuttavuudeksi välittömästi: sääennusteet, tulvavaroitukset ja lentoturvallisuuspalvelut perustuvat suoraan laitoksen tutkimustoimintaan. Tämyntyyppinen välitön yhteiskunnallinen vaikuttavuus on tutkimuslaitosten erityispiirre, jota visio ei tunnista.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Toimenpidesuositusten väliotsikot ja ensimmäiset suositukset antavat paikoin kuvan, että korkeakoulut vastaisivat tavoitteiden toteutumisesta yksin. Koska tavoite koskettaa yleisesti osaajia,

tutkimusta ja sen yhteiskuntaa uudistavaa vaikutusta, on selvää, että tavoitteen toteutumiseen tarvitaan koko TKI-kenttää. Koko TKI-kentän tasapainoinen kehittäminen ja yhteistyö tunnistettiin myös parlamentaarisisessa työssä Suomen talouskasvun ja yhteiskunnan uudistumisen keskeiseksi tekijäksi. Siksi myös TKI-rahoituslain mukaisia toimia tulisi tässä visiossa esittää kohdistettavaksi koko TKI-kenttään.

Konkreettinen muotoilutarkennus ensimmäiseen suositukseen:

Korvataan “vahvistaen korkeakoulujen...” tyyppinen rajausta muotoilulla, joka kattaa koko kentän, esim.

“Jatketaan valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituslain mukaisia toimia kohti vuotta 2040 vahvistaen KOKO TKI-KENTÄN pitkäjänteisen ja uutta luovan tutkimustoiminnan merkitystä ja vaikuttavuutta”

Kansalliset havaintoinfrastruktuurit — kuten Ilmatieteen laitoksen ylläpitämät sääasemat, tutkat, kasvihuonekaasujen ja ilmanlaadun mittausasemat ja meriasemat — ovat tutkimusinfrastruktuuria siinä missä suurteholaskentaympäristötkin. Ilmatieteen laitos ylläpitää näiden avulla vuosikymmenien mittaisia havaintoaikasarjoja, jotka ovat korvaamattomia ilmastonmuutostutkimukselle ja yhteiskunnan sopeutumiselle. Tämän tyyppinen pitkäjänteinen, infrastruktuurisidonnainen tutkimus edellyttää tutkimuslaitosten kaltaista pysyvää rakennetta ja jatkuvaa perusrahoitusta — se ei sovi projektiluonteiseen rahoitusmalliin. Kansallisen tutkimusinfrastruktuuripolitiikan kirjauksissa on tunnistettava myös tämän tyyppinen infrastruktuuri, joka ei kuulu korkeakoulujen rahoituskehukseen.

4. Rohkea uudistuminen rakentaa tulevaisuuden osaamista: korkeakoulujen erikoistuminen ja yhteistyö vahvistuvat.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Tavoitteen otsikko ja teksti jättävät paikoin epäselväksi, tarkoitetaanko ensisijaisesti korkeakoulujen keskinäistä yhteistyötä vai yhteistyötä laajemmin TKI-kentän kanssa. Ilmatieteen laitos tekee jo vakiintunutta yhteistyötä yliopistojen kanssa muun muassa yhteisissä professuurijärjestelyissä ja tutkijankoulutuksessa — tätä yhteistyötä ei tunnisteta tavoitetekstissä.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Tavoiteosion viimeistä lausetta tulisi täydentää: "Tutkimus ja koulutus kehittyvät tiiviissä yhteistyössä yritysten, tutkimuslaitosten ja työelämän kanssa." Tämä pieni täsmennys tekisi linjasta yhtenäisen, sillä toimenpidesuosituksissa tutkimuslaitokset mainitaan jo yhteistyökäytäntöjen yhdenmukaistamisen yhteydessä — mikä on hyvä.

Esitämme lisäksi, että OKM:n käynnistämään korkeakoulujärjestelmän uudistamistyöhön sisällytetään tutkimuslaitosten roolia ja yhteistyötä koskeva osio, jotta korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten välinen työnjako voidaan kehittää tavoitteellisesti.

5. Kohti kasvua: korkeakoulutuksen ja tutkimuksen rahoitus monipuolistuu.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Tavoite on sinänsä tärkeä, mutta nykyinen muotoilu korostaa korkeakoulusektorin rahoitusta tavalla, joka ei ole täysin linjassa vision koko Suomen tasoisen otsikoinnin ja tavoiteasetannan kanssa. Osa aiemmista tavoitteista on kirjoitettu koko Suomelle, mutta tässä kohdassa painotus kääntyy selvästi korkeakouluihin.

Tavoitteen tekstiä tulee muuttaa niin, että se sisältää parlamentaarisesti sovitun periaatteen koko TKI-kentän tasapainoisesta kehittämisestä valtion TKI-rahoituksella. OKM:n rooli on kehittää tiedepolitiikkaa ja tutkimuksen toimintaedellytyksiä kokonaisuutena, ei vain korkeakoulusektorin näkökulmasta. Siksi tuntuisi erikoiselta, jos koko Suomelle suuntaa näyttävä visio esittäisi merkittävintä osaa TKI-rahoituksesta kohdistettavaksi yhdelle sektorille.

Lisäksi tavoite 5 on kirjoitettu ikään kuin tutkimusta tehtäisiin ainoastaan korkeakouluissa. Ongelmallinen on mm. tämä lause: "Julkinen resursointi ja korkeakoulujen perusrahoitus huomioivat pitkäjänteisesti korkeakoulutuksen ja tutkimuksen roolin yhtenä merkittävimmistä kasvun lähteistä." Lause voidaan tulkita niin, että kasvun lähteeksi tunnustettua tutkimusta tehdään ainoastaan korkeakouluissa ja siksi nimenomaan niitä tulee rahoittaa.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Toimenpidesuositukset on kirjoitettu pääosin korkeakoulujen näkökulmasta, mikä on epälinjassa tavoitteen kanssa. Toivomme, että T&K-rahoituslain seurantatyö ulotetaan kattamaan myös tutkimuslaitokset, ja että yksityisen rahoituksen kasvattamista koskevissa kirjauksissa tunnistetaan, että tutkimuslaitoksilla on osin erilaiset edellytykset yksityisen rahoituksen hankkimiseen.

Vision tavoitteiden ja toimenpidesuositusten kokonaisuus

6. Puuttuuko vision tavoitteista ja toimenpidesuosituskokonaisuudesta jotain olennaista? Tulisiko jokin osa alue priorisoida tai poispriorisoida?

Vision läpileikkaavana tarkennuksena olisi hyvä tuoda näkyviin, että kansallisten tavoitteiden toteutuminen edellyttää korkeakoulujen lisäksi muiden tutkimuskentän toimijoiden — mukaan lukien tutkimuslaitosten — suunnitelmallista panosta sekä niiden toimintaedellytysten pitkäjänteistä vahvistamista. Tämä parantaisi tavoitteiden ja toimenpiteiden johdonmukaisuutta ja vahvistaisi käsitystä, että visio pyrkii aidosti näyttämään suuntaa koko Suomelle.

Ehdottamamme täsmennykset tuovat visioon mukaan tutkimuslaitosyhteistyön merkityksen korkeakouluille ja Suomen menestykselle menemättä sektorikohtaisten, muille ministeriöille kuuluvien asioiden tasolle. Toivomme, että tämä näkökulma voidaan huomioida vision viimeistelyssä.

Visio mainitsee huippututkijat ja erottuvat osaamiskeskittymät Suomen kansainvälisen kiinnostavuuden tekijöinä. Ilmatieteen laitoksen tutkijat ovat kansainvälisesti tunnustettuja ilmasto- ja säätieteen asiantuntijoita, ja laitos on osa globaaleja tutkimusverkostoja. Tämän tyyppinen kansainvälisesti tunnustettu osaamiskeskittymä jää visiossa näkymättömäksi, koska se sijaitsee tutkimuslaitoksessa eikä yliopistossa. Visio antaa siten puutteellisen kuvan suomalaisen tutkimuksen kansainvälisestä vahvuudesta.

Vision kokonaisuus ja muut osiot

7. Mahdolliset kommentit vision tilannekuvaan liittyen

Tilannekuvassa tunnistetaan tutkimuslaitokset osaksi suomalaisen yhteiskunnan sivistyksellistä perustaa, minkä vuoksi niiden vähäinen näkyvyys tavoitteissa ja toimenpidesuosituksissa tuntuu paikoin ristiriitaiselta kokonaisuuden otsikoinnin ja tavoiteasetannan kanssa. Tilannekuvaan olisi perusteltua lisätä maininta korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten jo olemassa olevasta yhteistyöstä yhtenä keinona vahvistaa osaamista ja resurssien vaikuttavaa käyttöä.

8. Miten arvioisit visiota ja sen toimenpiteitä kokonaisuutena

Vision keskeinen haaste on, että kokonaisuudesta jää paikoin epäselväksi, laaditaanko pitkän aikavälin suuntaviivoja aidosti koko Suomen tutkimus- ja korkeakoulutusjärjestelmän näkökulmasta vai ensisijaisesti korkeakoulusektoria koskevana ohjelmana. Osa tavoitteista on muotoiltu koko Suomelle, osa korkeakouluille, ja toimenpidesuositukset kohdistuvat pääosin korkeakouluihin tai niiden hyväksi. Kokonaisuuden johdonmukaisuutta vahvistaisi, jos visio toisi selkeämmin esiin, että kansallisten tavoitteiden toteutuminen edellyttää koko TKI-kentän panosta sekä myös muiden TKI-toimijoiden kuin korkeakoulujen toimintaedellytysten suunnitelmallista kehittämistä.

Tilannekuvaliitteessä tutkimuslaitokset tunnistetaan osaksi suomalaisen yhteiskunnan sivistyksellistä perustaa, minkä vuoksi niiden vähäinen näkyvyys tavoitteissa ja toimenpidesuosituksissa tuntuu ristiriitaiselta kokonaisuuden otsikoinnin ja tavoiteasetannan kanssa. Ehdottamamme täsmennykset tuovat visioon mukaan tutkimuslaitosyhteistyön merkityksen korkeakouluille ja Suomen menestykselle menemättä sektorikohtaisten, muille ministeriöille kuuluvien asioiden tasolle. Toivomme, että tämä näkökulma voidaan huomioida vision viimeistelyssä.

9. Muut kommentit

Pidämme tärkeänä, että vision viimeistelyssä varmistetaan käsitteiden ja toimijaviittausten johdonmukaisuus (korkeakoulut vs. tutkimusjärjestelmä kokonaisuutena) sekä tunnistetaan tutkimuslaitokset näkyvästi osana suomalaista TKI-kenttää ja korkeakoulujen keskeisinä yhteistyökumppaneina.

Lisäksi haluamme kiinnittää huomiota siihen, että tutkimuslaitoksilla on usein laajoja kansainvälisiä yhteistyövelvoitteita, jotka ovat edellytys niiden kansallisen tehtävän hoitamiselle. Ilmatieteen laitoksen yhteistyö esimerkiksi WMO:n, ECMWF:n ja EU:n Copernicus-ohjelman puitteissa on välttämätöntä laitoksen sääpalvelu- ja viranomaistehtävien kannalta. Toivomme, että tutkimuksen turvallisuuskäytäntöjä kehitettäessä tämä erityispiirre otetaan huomioon, jotta tarpeellinen kansainvälinen yhteistyö voi jatkua sujuvasti.

Liski Jari
Ilmatieteen laitos